

کلمات مکنون

شیخ استاد غلامحسین ابراهیمی دینانی
بر الکلمات المکنونة ملا محسن فیض کاشانی

تهیه و تنظیم

امیر اسماعیلی و حسین کمالی

نشر نورسخن

۱۳۹۷

سرشناسه:
 عنوان و نام پدیدآور:
 مشخصات نشر:
 مشخصات ظاهری:
 شابک:
 وضعیت فهرست نویسی:
 موضوع:
 موضوع:
 موضوع:
 موضوع:
 موضوع:
 شناسه افزوده:
 شناسه افزوده:
 شناسه افزوده:
 رده بندی کنگره:
 رده بندی دیویی:
 شماره کتابشناسی ملی:

ابراهیمی دینانی، غلامحسین، ۱۳۱۳ - مصاحبه شونده
 کلمات مکتونه: شرح استاد غلامحسین ابراهیمی دینانی بر الکلمات المکتونه ملامحسن فیض کاشانی / پدیدآورندگان
 امیر اسماعیلی، حسین کریم آبادی.
 تهران: نور سخن، ۱۳۹۷
 ۵۳۰ ص
 ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۹۵۶-۶-۲

فیبا
 کلام شیعه امامیه - قرن ۱۱ ق.
 Imamite Shiites theology -- 17th century
 فیض کاشانی، محمدبن شاه مرتضی، ۱۰۰۶ - ۱۰۹۱ ق. الکلمات المکتونه فی علوم اهل المعرفة و اقوالهم -- نقد و تفسیر
 شیعه امامیه -- عقاید -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
 Imamite Shiah -- Doctrines -- Early works to 20th century
 اسماعیلی، امیر، ۱۳۶۵ - پدیدآورنده
 کریم آبادی، حسین، ۱۳۶۸ - پدیدآورنده
 فیض کاشانی، محمدبن شاه مرتضی، ۱۰۰۶ - ۱۰۹۱ ق. الکلمات المکتونه فی علوم اهل المعرفة و اقوالهم -- نقد و تفسیر
 ۱۰۹۷ ۴۲۲۲ ۸۰۴۸۰۴۹/ق۱/۲۱۱ BP
 ۲۹۷/۴۱۷
 ۵۳۳۲۴۲۸

عنوان: کلمات مکتونه: شرح استاد غلامحسین ابراهیمی دینانی بر
 الکلمات المکتونه ملامحسن فیض کاشانی
 پدیدآورندگان: امیر اسماعیلی، حسین کریم آبادی
 طراح جلد: نور سخن
 بهاء: ۶۵۰۰ تومان
 نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۹۵۶-۶-۲
 مشخصات نشر: انتشارات نور سخن

تمام حقوق این اثر، برای ناشر محفوظ است

نشانی: تهران، میدان ونک، خیابان برزیل، کوچه گلزار، پ، ۹، واحد ۱

تلفن تماس: ۸۸۷۹۴۳۴۱ و ۰۹۱۹۵۵۵۳۶۱

noore-sokhan.ir

NooreSokhanpub

فهرست مطالب:

۹	پیشگفتار
۲۳	مقدمه: جایگاه عقل و منزلت نقل
۳۱	خطبه فلسفی عرفانی مؤلف
۳۷	کلمه اول: کلمه بها یجمع بین امتناع المعرفة والرؤية وبين إمكانهما
۵۳	کلمه دوم: کلمه بها یجمع بین المنع من التفکر والكلام فيه سبحانه و...
۶۵	کلمه سوم: کلمه بها یجمع بین ظهوره سبحانه وخفائه
۷۷	کلمه چهارم: کلمه بها یتبین نسی الوجود وأنه عين الحق سبحانه
۸۳	کلمه پنجم: کلمه بها یتبین أن عدمه لا للحق سبحانه سوى الوجود، بل لا موجود...
۹۷	کلمه ششم: کلمه بها یتبین اعتبارات الوجود وأنه بأي اعتبار يطلق على الحق ...
۱۱۳	کلمه هفتم: کلمه فيها إشارة إلى الصفات والأسماء وأنها عين الذات باعتبار ...
۱۳۷	کلمه هشتم: کلمه فيها إشارة إلى حقائق الاعيان وأنه عين الوجود باعتبار...
۱۴۷	کلمه نهم: کلمه فيها إشاره إلى كيفية اقتران الوجود بالأعيان في الخارج
۱۵۷	کلمه دهم: کلمه بها یجمع بین نسبة المجعوليّة إلى الماهيّة، وسببها ...
۱۶۵	کلمه یازدهم: کلمه بها یجمع بین وجود الأعيان في الخارج ولا وجوده انیه
۱۷۳	کلمه دوازدهم: کلمه فيها إشارة إلى معنى مغايرة وجود الأعيان والحقيقة ...
۱۷۹	کلمه سیزدهم: کلمه فيها إشارة إلى استغنائه عز وجلّ عما سواه
۱۸۳	کلمه چهاردهم: کلمه فيها إشارة إلى لميّة الإيجاد وأنه أمر اعتباري
۱۹۱	کلمه پانزدهم: کلمه فيها إشارة إلى معنى التوحيد الوجودي وتفاوت ...
۱۹۹	کلمه شانزدهم: کلمه فيها تمثيلات لبيان التوحيد الوجودي والتعينات
۲۱۷	کلمه هفدهم: کلمه بها یجمع بین التنزيه والتشبيه
۲۲۷	کلمه هجدهم: کلمه فيها تمثيل لزيادة بيان للجمع بین الوحدة ...
۲۳۵	کلمه نوزدهم: کلمه فيها إشارة إلى الوحدة الحقيقيّة ومراتب الأحديّة

- ٢٤٥ كلمة بيستم: كلمة فيها إشارة إلى كيفية تعلّق العلم الأزلي بالأشياء ...
- ٢٥٣ كلمة بيست ويكم: كلمة فيها إشارة إلى تجدد الخلق مع الآنات
- ٢٦٧ كلمة بيست ودوم: كلمة بها يتبين أنّ تبدّل الشؤون لا يوجب تبدّلاً ...
- ٢٧٣ كلمة بيست وسوم: كلمة فيها إشارة إلى قيمته تعالى وأن لا قائم بذات إلهو
- ٢٨٣ كلمة بيست وجهارم: كلمة بها يتبين معنى حدوث العالم، ومعنى القول بالقدم
- ٢٩٩ كلمة بيست وپنجم: كلمة بها يتبين صدور الكثرة عن الواحد وتربيتها بالأسماء
- ٣١١ كلمة بيست وشش: كلمة فيها إشارة إلى معنى الأسماء وكيفية تربيتها
- ٣١٧ كلمة بيست ومفت: كلمة فيها إشارة إلى معنى كن فيكون
- ٣٢٥ كلمة بيست وهشتم: كلمة فيها إشارة إلى كليات الموجودات و...
- ٣٣٥ كلمة بيست ونهم: كلمة فيها إشارة إلى كيفية تنزلات الوجود ومعارجه
- ٣٤٥ كلمة سى ام: كلمة بها يجمع بين تقام الأرح على الأجساد و...
- ٣٥٩ كلمة سى ويكم: كلمة بها يتبين إثبات اسم النال، البرزخ ولميته وكيفيته
- ٣٦٧ كلمة سى ودوم: كلمة فيها إشارة إلى تشابه رتبة الحبل والخيال وإلى ...
- ٣٧٣ كلمة سى وسوم: كلمة فيها إشارة إلى إثبات المسخ، يظال النسخ
- ٣٧٩ كلمة سى وجهارم: كلمة فيها إشارة إلى تعدّد النفس في ذاتها، و...
- ٣٨٧ كلمة سى وپنجم: كلمة علوية في شأن العالم العلوي وكيفية انما ينسب إليه
- ٣٩٣ كلمة سى وشش: كلمة صادقة في علّة تنزّل الأرواح من الملكوت العلوي
- ٣٩٧ كلمة سى وهفتم: كلمة بها يتبين أنّ الوجود كلّ خير وأنّ الشرّ غير موجود ...
- ٤٠٣ كلمة سى وهشتم: كلمة فيها إشارة إلى أنّ الكمالات كلّها تابعة للوجود
- ٤٠٩ كلمة سى ونهم: كلمة بها يتبين أنّ الحبّ سار في الوجود كلّ، وأن ...
- ٤٢٣ كلمة جهلم: كلمة بها يجمع بين قربه سبحانه من جميع الموجودات وبعد ...
- ٤٢٩ كلمة جهل ويكم: كلمة بها يجمع بين كون الكلّ على الصراط المستقيم ...
- ٤٣٣ كلمة جهل ودوم: كلمة بها يجمع بين كون مصير الكلّ إليه سبحانه، وبين ...
- ٤٣٩ كلمة جهل وسوم: كلمة بها يجمع بين كون فطر الكلّ على التوحيد، و...
- ٤٤٣ كلمة جهل وجهارم: كلمة فيها إشارة إلى معنى القضاء والقدر وسرّ القدر وسرّ سرّه

- كلمة جهل وپنجم: كلمة بها يتبين كَوْن الحجة لله تعالى على خلقه، لا لهم عليه
كلمة جهل وششم: كلمة بها يتبين الفرق بين الأمر الإيجادي والتكليفى، و...
كلمة جهل وهفتم: كلمة بها يجمع بين مدخلية الأسباب الخارجة في ...
كلمة جهل وهشتم: كلمة بها ينكشف سر المحو والإثبات وإسناد التردد ...
كلمة جهل ونهم: كلمة فيها إشارة إلى معنى التقوى في إسناد الأفعال إلى ...
كلمة پنجاهم: كلمة فيها إشارة إلى معنى الفناء في الله والبقاء بالله

پیشگفتار

محمدبن مرتضی بن شاه محمود ملقب به محسن، در چهاردهم ماه صفر سال ۱۰۰۷ق و به روایتی دیگر در سال ۱۰۰۶ق در خانواده‌ای که تبار آنان به علم و دیانت شهرت داشت به دنیا آمد. پدر او شاه مرتضی فرزند شاه محمود، از عالمان کاشان و دارای کتابخانه‌ای بزرگ و دارای رساله شرح زبدة الاصول بوده است. وی در حالی که فرزندش محسن دوساله بود، رخت از بهان بست. برادران ملا محسن نیز همچون نورالدین کاشانی از علمای اخباری و مؤلف کتاب «مصفاة الاشباح» و برادر دیگرش ملا عبدالغفور، همگی از عالمان به دین محسوب می‌شدند.

ملا محسن همان گونه که در زندگانی نامۀ خود نوشت خویش بیان کرده است، از ابتدای کودکی شوق وافر به تحصیل علم و کمال داشته است. ابتدا نزد دایی خود نورالدین محمدبن ضیاءالدین در کاشان، تحصیل علوم دینی همانند تفسیر و حدیث و فقه و عربی و منطق و ... می‌پردازد و سپس در سن بیست سالگی به سال ۱۰۲۶ق به منظور تحصیل علوم باطنی، راهی اصفهان که در آن روزگار، مرکز علم و حکمت بوده است، می‌شود. وی پس از آموختن گوشه‌هایی از علم ریاضی و علوم فنی و به منظور فراگیری علم حدیث و استغنائی از تقلید دیگران، راهی شیراز می‌شود تا نزد ماحوزی بحرانی، حدیث‌شناس بزرگ شیعی، خویش را در سلسلهٔ راویان حدیث قرار دهد. در ادامه به اصفهان باز می‌گردد و اجازهٔ روایت از شیخ بهاءالدین عاملی را می‌گیرد. او همچنین به منظور کسب فیض و استفاده بیشتر در محضر علمایی چون شیخ سلیمان ماحوزی، ملا محمد طاهر قمی، ملا صالح مازندرانی، ملا خلیل قزوینی خوشه‌چینی می‌کند و با کسب اجازه روایت از این بزرگواران نیز صاحب کسوت شد. سپس در سال ۱۰۲۹ق راه حجاز را پیش گرفت و به زیارت ائمهٔ معصومین رفت و در آنجا نیز اجازهٔ نقل حدیث از شیخ محمدبن حسن عاملی را کسب می‌کند. در حین بازگشت از آن سفر بود که برادر خویش را که در سن هجده سالگی به اجتهاد دست یافته بود، از دست داد.

سرانجام ملامحسن در پی علوم باطنی به قم رفت و به مراد خویش که او را با اوصافی چون «صدر اهل عرفان» و «ماه آسمان ایقان» یاد می‌کند، دست یافت و مدت هشت سال را در خدمت صدرالدین محمد شیرازی به تحصیل حکمت و عرفان ناب الهی می‌پردازد تا این‌که سرانجام روزنه‌ای به عالم ملکوت و بصیرتی در علوم باطنی برای او پدیدار می‌شود. در همین روزگار به دامادی استاد خویش نیز نائل می‌گردد و ملاصدرا او را با لقب «فیض» می‌ستاید.

شبان وادی حیرت گهی رسد به مراد که هشت سال به جان خدمت شعیب کند مرحوم سید محمدباقر خوانساری در رساله «روضات الجنات» ضمن شرح حال فیاض می‌نویسد: لقب فیض را ابتدا صدرالدین شیرازی به دو داماد حکیم خود داد که تخلص شعری هر دو نیز بویه است. سپس از میرزا عبدالله اصفهانی مؤلف «ریاض العلماء» نقل می‌کند که «هـ سرفراز» به پدر خود شکایت نمود که لقب «فیض» که لقب شوهر من است و مصدر می‌باشد و لالتن مثل «فیاض» ندارد. ملاصدرا به دخترش فرمود: غم مخور که لقب شوهر تو چون مصدر است، اصل فیض و حقیقت آن می‌باشد. فیض مطلق است و نیازی به قید ندارد.» در دامه فیض به دلیل سفر ملاصدرا به شیراز، دو سال دیگر را به همراهی با استاد خویش گذراند و مغرب‌الدین مدرس احادیث اهل عصمت و تألیف کتب مشتمل بر نصایح و فواید دینیّه شد. در سال‌های ۱۰۴۶ق تا ۱۰۵۱ق میل شاه‌صفی، پادشاه صفوی به ملاقات با فیض، سبب تشرّف در محضر درگاه سلطان شد؛ اما پس از مدتی به دلیل وجود علمای قشری مسلک در کنار سلطان، از خدمت شاه‌صفی کناره‌گیری کرد و ترویج جداگانه دین را بر ترویج گروهی آن ترجیح داد. نتیجه مدتی مدید را در سایه قناعت و بینوایی به تحصیل و ترویج دین پرداخت و همین امر نیز سبب فتوحات و فیوضات یقینیّه بر وی شد. سپس در سال ۱۰۶۴ق و به درخواست شاه عباس ثانی، جهت ترویج و تدریس شریعت و علوم دینیّه، عازم اصفهان شد. همچنین در سال ۱۰۷۱ق به دستور پادشاه به امامت مسجد جامع اصفهان نائل شد و در همان سال‌ها بود که به نگارش برخی رساله‌های خویش همچون بشاره الشیعه و ابواب الجنان پرداخت. محبوبیت روزافزون او نزد شاگردان و طلاب و همچنین توده مردم، سبب متهم شدن به کفر

و الحاد و نشر عقاید صوفیه توسط علمای ظاهری اصفهان و نگارش رساله‌های متعددی علیه فیض گشت. دامنه اتهامات وارده بر فیض به کشور هند نیز رسیده بود؛ به طوری که احمد بن محمد علی بهبهانی از شاگردان فیض در لکنه به نگارش کتاب تنبیه الغافلین برای رفع اتهامات علیه فیض پرداخت. به طور مثال، می‌توان از رساله نفحات الملوکوتیه فی الرد علی الصوفیه در رد قول فیض کاشانی بر وحدت وجود و صوفیه توسط یوسف بن احمد بحرانی تا حتی سده پس از ملامحسن نیز نام برد. همچنین یکی از نظرات بحث‌برانگیز فیض مربوط به بحث «غنا» می‌شود که شرح آن از حوصله این مقال خارج است؛ اما رساله‌ای زبیدی بر نقد و رد نظر فیض درباره «غنا» تا سال‌ها پس از زندگانی او نیز به نگارش درآمده. می‌توان به شیخ علی بن محمد بن حسن بن زین الدین شهید ثانی (۱۱۰۴ق) اشاره کرد که دور الهی ترسم الغنا و عمومه من حیث المتعلق و الرد علی من یبیح الغنا را در رد نظر ملامحسن درباره «غنا» گفته است. پس از درگذشت شاه عباس دوم در سال ۱۰۷۷ق، فیض در قمصر و گاهی در دهستان، به تدریس و نگارش رساله‌های خویش پرداخت. از تألیفات وی در این زمان می‌توان به نگارش کتبی همچون الصافی، الاصفی، الکلمات المخزونة و ... اشاره کرد. سرانجام فیض کاشانی به سال ۱۰۹۱ق و در سن هشتاد و چهار سالگی در شهر کاشان، زندگانی را وداع گفت.

از آنجا که فیض، خود سالک و عارفی سترگ است، به تدریس و ترویج عبادات که در روایات مطرح شده است، اشاراتی می‌کند. مثلاً درباره رکوع در رساله «بر بركة الصلاة» می‌نویسد: «شخصی از حضرت امیر المؤمنین (ع) پرسید که راست داشتن کردن در رکوع اشاره به چیست؟ حضرت فرمود: تأویلش آن است که ایمان به تو دارم، اگر چه گردن سرا بزنی؛ و نیز در دست بلند کردن به هنگام تکبیر گفتن می‌نویسد:

دست برداشتن اشاره به این است که در دریای معصیت غرق شده‌ام؛ دست مرا بگیر»

فیض کاشانی در طول زندگانی خویش، شاگردان زیادی را تربیت نمود که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به شاگردانی چون ملا محمد سعید قمی صاحب تألیفات عدیده، ملا لطف‌الله شیرازی، ملا عبدالرشید صاحب رساله فی اثبات وحدة الوجود بحیث لا یوجب الکفر، علم‌الهدی فرزندش، محمد هادی بن مرتضی فرزند برادرش و ... اشاره داشت. ملا عبدالرزاق

لاهیجی فیلسوف نامی عصر صفوی نیز همانند فیض، شاعر و داماد ملاصدرا بوده و نزد حکما به «فیاض» شهرت داشته است. مؤلف «روضات» ذیل شرح حال فیض نیز ضمن اشاره به اینکه فیض و فیاض هر دو شاگرد و داماد ملاصدرا بوده‌اند، می‌نویسد: فیض این اشعار را ضمن نامه‌ای برای عبدالرزاق لاهیجی نوشته و ارسال داشته است:

قلم گرفتم و گفتم مگر دعا بنویسم	تحتی بسوی یار بی وفا بنویسم
ز شکوه بگم بر آمد مرانویس	دل گفت به هیچ نامه نگنجی تو را کجا بنویسم
دعا و شکو بهم در ناع و من متحیر	کدام را بنویسم کدام را بنویسم
اگر سرگله و شکو و اکم ز ته هیهات	دگر چها به لب آرم، دگر چها بنویسم
مداد بحر و بیاض زمیں وفا ننهد	گاهی که نامه به سوی تویی وفا بنویسم
نه بحر ماند و نه بر نه خشک ماند و نه تر	اگر شکایت دل به مدعا بنویسم
چو بر ذکای توام هست اعتماد	بیچ نگویم ز مدعا نزنم دم همین دعا بنویسم
نمی‌شود که شکایت ز دست تو نکند	فیض شکایت به لب آرم ولی دعا بنویسم

فیاض لاهیجی نیز پاسخ باجناب حکیم خود را این گونه می‌دهد:

اگر که شکوه کنی و گر دعا بنویسی	که هر چه تو بنویسی دعا بنویسی
چه شکوه تو، به است از هر چه بجز تست	چه حاجتست که زحمت کشی دعا بنویسی
تو گر شمائل خوبی رقم کنی نتوانی	که هم کرشمه نگاری وهم دعا بنویسی
کتاب درد دل مشکل است مشکل مشکل	اگر تو گوش کنی تا بر او چها بنویسی
از آن بمن بنویسی تو نکته ای که مبادا	خدا نخواسته درد مرا دوا بنویسی
مروتی که نداری عجب ز خویش نداری	که خون بریزی و آنگاه خونبها بنویسی

امید هست که تحریک گوشه چشمی کند
 اشاره که از بهر من شفا بنویسی
 تو را که شیوه اخلاصم از قدیم عیان است
 بغیر شکوه بیجا به من چرا بنویسی
 قبول کرده ام ای دوست حرفها که نگفتم
 مگر تو هم خط بطلان بما مضمی بنویسی
 عجب ز طالع فیاض نا امید، ندارم
 که در کتابت دشنام او دعا بنویسی

آثار و رساله های فیض کاشانی

از ملامحسن فیض کاشانی رساله های بسیاری باقی مانده است که تعداد آن ها به بیش از صد اثر می رسد. فیض کاشانی خود نیز بر مجموعه رسائل خویش، سه مرتبه اقدام به تهیه فهرست در حدود ساله های ۱۰۸۹، ۱۰۸۸ و ۱۰۹۰ ق کرده است و در خاتمه فهرست سوم به نفیس ترین آثار خود بر حسب حواشی اشاره می کند. سپس اشاره می کند «تعدادی از مصنفات من نیز با وجود بقیه زائد است». اکنون مورد پسندم نیست و یا به وسیله یکی دیگر از مؤلفاتم نسخ شده است. «همچنین علم الهدی فرزند فیض در قصیده ای که به سال ۱۰۷۱ می سراید^۱ به سی و یک عنوان از رساله های پدرش اشاره می کند:

علم الیقین که مفخر دانشوران بود
 افتخار است از نظر اعتبار فیض
 عین الیقین، محبّه بیضای دانش اش
 کار کسی شد باشد به کار فیض
 یک جرعه از شراب طهورش اگر کشی
 آگاه می شوی ز دل هر سیار فیض
 منهاج اوست معتصمی در سلوک راه
 وافی که راست می بردت تا دیار فیض

...

۱. محسن ناجی نصرآبادی، کتابشناسی فیض کاشانی، ج ۱، مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۸۷.

در ادامه فهرست آثار فیض کاشانی ذکر شده است که عنوان هر رساله به همراه موضوع هر رساله و زبان نوشتاری آن مطرح شده است.^۱

۱. آب زلال (مثنوی با دو جرعه خطاب به حق تعالی و عتاب به نفس؛ ذکر مراتب وصول به معبود)
(فارسی)

۲. آداب الضیافة (مثنوی از فیض؛ گلزار قدس) / (فارسی)

۳. آیینۀ شاهي (گزیده کتاب ضیاء القلب در شناختن جان برای شاه عباس ثانی) / (فارسی)

۴. ابواب الجنان (عنوان دیگر: صلاة الجمعة) (در بیان وجوب عینی نماز جمعه و آداب آن) / (فارسی)

۵. الاحبار السداد و السیوف الحداد (بیست و سه دلیل بر نفی جزء لایتجزا) / (عربی)

۶. اذکار الطهارة (عنوان دیگر: اذکار و ادعیه ترجمه الطهارة) (اذکار و ادعیه‌ای کوتاه) / (فارسی)

۷. الاذکار المهمة (خلاصه کتاب خلاصة الاذکار در ۳۴۸ بیت) / (فارسی)

۸. الاربعین (عنوان دیگر: مناهج السیرة المنین) (در مناقب و فضایل علی علیه السلام در ۳۸۰۰ بیت) / (عربی)

۹. الاصفی (دومین تفسیر از تفسیر سه ساله فیض) (منتخبی از تفسیر صافی وی) / (عربی)

۱۰. الاصول الاصلية (تأیید آرا و افکار اخباریون رد اصول اجتهادی) / (عربی)

۱۱. اصول العقائد (بیان اصول دین با دلایل عقلی و استناد به گفته‌های ائمه معصومین علیهم السلام) / (عربی)

۱۲. اصول المعارف (خلاصه‌ای از رساله عین الیقین مؤلفه) / (عربی)

۱۳. الاعتذار (عنوان دیگر: شکوائیه) (این رساله پاسخ نامه‌ای از علما، مازندرانی مقیم مشهد است که خواستار وساطت فیض جهت کرسی امامت جامع مشهد نزد شاه صفی شده بود که فیض در این رساله با عنوان کردن شرایط اجتماعی و روحی خویش، درخواست او را رد می‌کند).

۱۴. الفت‌نامه (نام دیگر: رساله محبت) (رساله‌ای در فواید الفت دینی و ترویج رزمین به دوری از تخلف و نفاق دینی) / (فارسی)

۱. این فهرست بر اساس فهرستی که محسن ناجی نصرآبادی در کتاب «کتابشناسی فیض کاشانی» و بر اساس روایت و بررسی حدود ۶۰۰ جلد فهرست‌های خطی کتابخانه‌های مختلف آورده است، نوشته شده است. برای مشاهده فهرست تفصیلی ر-ک: کتابشناسی فیض کاشانی، به اهتمام محسن ناجی نصرآبادی، ج ۱، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۸۷، ص ۱۳۳ - ۳۵۰

۱۵. الانصاف (در نقد متکلمین و برخی از نحله‌های فلسفی و صوفیه و مناسب برای آشنایی با اوضاع علمی سده یازدهم هجری) / (فارسی)
۱۶. انموذج اشعار اهل العرفان فی التوحید (هفتاد غزل از فیض کاشانی درباره توحید) / (فارسی)
۱۷. انوار الحکمة (مختصری از کتاب علم الیقین به اضافه فواید فلسفی دیگر؛ فیض مطالب این اثر را با عنوانین نور- نور در چهار کتاب که حاوی اعتقادات شیعه در اصول پنج‌گانه است در سال ۱۰۴۳ نگاشته است.) / (عربی)
۱۸. اهتم ما يعمل (در باب وظائف و آداب و اعمال فرد مؤمن) / (عربی)
۱۹. بشارة الشيعة (اثبات شیعه اثنی عشری بودن فرقه ناجیه از فرق اسلامی در طی چهل بشاره) / (عربی)
۲۰. ترجمه الحج (رساله‌ای مختصر در احکام فقهی حج و محرمات احرام) / (فارسی)
۲۱. ترجمه الزکوة (رصد لمة احکام و آداب پرداختن به آن) / (فارسی)
۲۲. ترجمه الشریعة (عنوان مختصر فضیلة الشيعة) (درباره آداب و سنن شرعی و ثواب اعمال حسنه و کيفر اعمال سيئه) / (فارسی)
۲۳. ترجمه الصلوة (شرح و توضیح سوره اذکار و ادعیه قرائت‌شونده در نماز) / (فارسی)
۲۴. ترجمه الصيام (گزارشی مختصر احکام روزه) / (فارسی)
۲۵. ترجمه الطهارة (ارائه مختصر احکام طهارت بر اساس آیات و روایات) / (فارسی)
۲۶. ترجمه العقائد (عنوان دیگر: ترجمه العقائد الدیة) (رساله مختصر در بیان اعتقادات شیعه بر اساس قرآن و روایات اهل بیت) / (فارسی)
۲۷. التسنیم (مثنوی از فیض) / (فارسی)
۲۸. تسهيل السبيل بالحجة فی انتخاب كشف المحجة (گزیده از کتاب كشف المحجة سيدین طاووس) / (عربی)
۲۹. تشریح العالم (تشریح عالم در دو مقاله و بیان هیأت عالم، اجسام، ارواح و کیفیت حرکات افلاک) / (عربی)
۳۰. التطهير (عنوان دیگر: التطهير فی تهذيب الاخلاق) (منتخبی از کتاب النخبة در چگونگی زدودن باطل از صفات رذیله و کسب صفات نیکو و اخلاق پسندیده) / (عربی)
۳۱. تفسیر آیه امانت (تفسیر آیه ۷۲ سوره احزاب) / (فارسی)

۳۲. تقویم الْمُحْسِنِينَ (عنوان دیگر: احسن التقویم) (در شناخت نیک و بد ساعات و ایام و بررسی باورهای مردم درباره سعد یا نحس بودن برخی زمان‌ها و تنها مقبولیت اقوالی که پشتیبان حدیثی دارند) / (عربی)
۳۳. تنفیس الهموم (مثنوی از فیض)
۳۴. تنویر المواهب (تعلیقی بر کتاب المواهب العلیة منسوب به کاشفی) / (عربی)
۳۵. ثناء المعصومین علیهم السلام (رساله‌ای مختصر در صلوات بر ائمه معصومین علیهم السلام) / (عربی)
۳۶. جلاء القلوب (عنوان دیگر: جلاء العیون) (در فضیلت ذکر و انواع آن) / (عربی)
۳۷. راس من سأل من كيفية علم الله سبحانه قبل الایجاد (عنوان دیگر: رساله فی الامکان و الوجوب) (پاسخ به سؤالی درباره کیفیت علم باری تعالی به موجودات، قبل از وجود آن‌ها توسط یکی از فضلاهی ابهر) / (عربی)
۳۸. جهاز الاموات (عنوان دیگر: مسائل احکام الجنائز مع الاشارة الى دلالتها) (درباره احکام مهم اموات با اشاره به اختلاف و امتداد علمای) / (عربی)
۳۹. الحق المبین فی کیفیة التفقه فی الدین (درباره چگونگی فراگیری دین و تکلیف انسان) / (عربی)
۴۰. الحقایق (عنوان دیگر: الحقایق فی اسرار الدین) (از آخرین تألیفات فیض و در بیان جامع اخلاق حمیده و ذمیه مبنی بر قواعد عقلی و مآثرات شرعی) / (عربی)
۴۱. الخطب فی الجمععات و الاعیاد و مواطن أخرى (ادب و حدود صد خطبه از سخنان ائمه معصومین و بزرگان دین درباره اعیاد و روزهای جمعه) / (عربی)
۴۲. خلاصة الاذکار (مجموعه‌ای از اذکار و ادعیه برای خوانش در اوقات مختلف روز) / (عربی)
۴۳. دهر آشوب (شامل پنج قصیده میمیه، دلیه، رائیه و دو نوبه) / (فارسی)
۴۴. ذریعة الصّراعة (مجموعه‌ای از مناجات متعدد) / (عربی)
۴۵. راه صواب (عنوان دیگر: سؤال و جواب) (مشمول بر دوازده پرسش و پاسخ و نقد اخباریون و بیان اختلاف مشرب‌های فکری زمانه) / (فارسی)
۴۶. رساله در جواب پرسش اهل مولتان (پاسخ فیض به سوالاتی مطرح شده توسط اهل مولتان درباره حقیقت مذهب امامیه) / (فارسی)

۴۷. رسالة فی بیان حکم اخذ الاجرة على العبادات و الشعائر الدينية (ردّ اجرت گیری بر عبادات واجب و واجبات غیر عبادی و جوب یافته به واسطه شرع) / (عربی)
۴۸. رسالة فی ثبوت الولاية للاب و الجدّ للاب على البكر البالغة الرشيدة فی عقد النکاح (پرداختن به مسئله ولایت داشتن پدر و جد پدری بر دختر باکره در هنگام ازدواج) / (عربی)
۴۹. رفع الفتنة (عنوان دیگر: رفع الغواية) (ردّ برخی منسوبان به علم) / (فارسی)
۵۰. الرفع و الدّفع (عنوان دیگر: دفع آفات و رفع بلیات) (در رفع آفات و دفع بلیات از خود، خاندان و اموالش به وسیله قرآن و ادعیه منقول از ائمه هدی علیهم السلام و حکمای پیشین) / (فارسی)
۵۱. زاد الحاج (رساله‌ای مختصر در بیان مناسک حج) / (فارسی)
۵۲. زاد السّاک (عناوین دیگر: آداب السلوک، منازل السالکین) (در باره آداب سلوک) / (فارسی)
۵۳. زاد العقبی (رساله‌ای در اعمال و ادعیه کوتاه ماه‌های رجب، شعبان و رمضان با استناد به صحت آن‌ها در احادیث اهل بیت) / (فارسی)
۵۴. السّانح الغیبی (عنوان دیگر: سوانح غیبی) (بیان معنای کفر و ایمان و اقسام و مراتب آن با توجه به آیات و روایات) / (عربی)
۵۵. سفينة النجاة الى الطريق الحق و سبيل الهدى (قرآن و سنت دانستن منابع احکام اسلام و بدعت خواندن رجوع به رأی و اجتهاد) / (عربی)
۵۶. سلسبیل (مثنوی از فیض)
۵۷. الشافی (گزیده‌ای از کتاب الوافی مؤلف) / (عربی)
۵۸. شراب طهور (مثنوی از فیض)
۵۹. شرایط الايمان (گزیده‌ای از کتاب راه صواب مؤلف و پاسخ به پنج پرسش در اختلاف فرقه‌های ناجیه و ...) / (فارسی)
۶۰. شرح الصحيفة السجادية (شرح مختصری از کتاب الصحيفة السجادية) / (عربی)
۶۱. شرح صدر (شرح احوال خود مؤلف تا سال ۱۰۶۵ و سن ۵۸ سالگی در ضمن دو مقاله) / (فارسی)
۶۲. شوق العشق (اشعاری برگرفته از گلزار قدس) / (فارسی)
۶۳. شوق المهدی (غزلیاتی از فیض با اقتباس از حافظ درباره حضرت مهدی عج) / (فارسی)
۶۴. الشّهاب الثاقب (رساله‌ای در اثبات وجوب عینی نماز جمعه در زمان غیبت امام علیهم السلام) / (فارسی)

۶۵. الصّافی (مهم‌ترین اثر فیض در تفسیر قرآن کریم؛ توجه وی به اقوال ائمه معصومین علیهم‌السلام و پرهیزدادن مفسران از تفسیر به رأی و عواقب آن) / (عربی)
۶۶. الضوابط الخمس فی احکام الشک و السهو و النسیان فی الصلوة (رساله‌ای مختصر در بیان احکام شک، سهو و نسیان در نماز) / (عربی)
۶۷. ضیاء القلب (قراردادن احکام پنج‌گانه حکم‌کننده بر باطن انسان "عقل، شرع، طبع، عرف و عادت" در ضمن هشت باب در شماره‌های درهای بهشت.) / (عربی)
۶۸. علم الیقین فی اصول الدین (شامل مباحث مفصلی در امور اعتقادی) / (عربی)
۶۹. عن التّین (عنوان دیگر: الانوار والاسرار) (بررسی و شناخت پایه‌های اصول اعتقادی با استناد به ادله عقلی و امور کشف و شواهد قرآنی و نبوی) / (عربی)
۷۰. غنیة الانام لی معنی الساعات و الايام (رساله‌ای در تعیین سعد و نحس ایام و اوقات) / (عربی)
۷۱. فهرس العلوم (رساله‌ای در فهرست علوم دینی و دنیوی اعم از نقلی و عقلی، اصولی و فروعی) / (عربی)
- ۷۲- فهرست مؤلفات (عربی)
۷۳. قرة العیون فی اعزّالفنون (عنوان دیگر: قرة العین) (رساله‌ای در باب مسائل اعتقادی) / (عربی)
۷۴. کلمات السریة (اثری برگرفته از ادعیه منثور از ائمه معصومین علیهم‌السلام) / (عربی)
۷۵. الکلمات الطریفة (رساله‌ای شامل صد گفتار مندرج در نقد آراء و اندیشه‌های گروهی از مردم و نشان‌دادن راه صواب از ضلالت و گمراهی به سال ۱۰۶۰) / (عربی)
۷۶. الکلمات المخزونة (رساله‌ای در ۱۵۰۰ بیت و توجه به علم و اقبال اهل معرفت که می‌توان آن را خلاصه‌ای از مطالب رساله دیگر مؤلف به نام الکلمات المکنونة دانست.) / (عربی)
۷۷. الکلمات المصنوعة (رساله‌ای در مبحث توحید) / (عربی)
۷۸. الکلمات المکنونة (رساله‌ای در معارف اعتقادی و اصول اخلاقی بر اساس آرای فلسفی و عرفانی و دربردارنده یک صد کلمه) / (فارسی - عربی)
۷۹. گلزار قدس (دیوان فیض شامل غزلیات و رباعیات فیض کاشانی) / (فارسی)
۸۰. اللّثالی (عنوان دیگر: اللّثالی المستخرجه) (برگزیده چهل کلمه از رساله الکلمات المکنونة مؤلف در بیان علوم اهل معرفت) / (عربی)
۸۱. اللّب (عنوان دیگر: حدوث العالم) (بیان حدوث و قدم عالم و تبیین آن به روش فلسفی) / (عربی)

۸۲. الباب (رساله‌ای نگاشته شده به درخواست علم‌الهدی، فرزند فیض درباره چگونگی علم خداوند به جزئیات و کلیات اشیاء و آنچه معقول و محسوس است) / (فارسی)
۸۳. لبّ الحسّنات (مجموعه ادعیه‌ای برای انسان‌ها به درخواست شاه عباس ثانی) / (فارسی)
۸۴. المحاکمة بین الطائفتین من المؤمنین (در بیان و مقایسه دو گروه اهل علم و اهل زهد و برتر دانستن اهل علم بر اهل زهد که تنها به ریاضات بدنی مشغول‌اند) / (فارسی)
۸۵. المحاکمة بین الفاضلین (عنوان دیگر: التفقه فی الدین) (در بیان معنای تفقه در دین) / (عربی)
۸۶. المحمّحة البیضاء فی احیاء الاحیاء (احیاء الاحیاء) (اثری در احیاء و تهذیب احیاء علوم الدین ابوحامد غزالی و بیان آرای کلامی و روایات شیعی) / (عربی)
۸۷. مرآة الخرة (رساله‌ای در بررسی حقیقت بهشت و دوزخ) / (عربی)
۸۸. مشواق (رساله‌ای در تفسیر اصطلاحات و عبارات متغلّزانه عرفا و اهل ذوق و رد اتهامات ظاهرینان بر سخنان عرفا) / (فارسی)
۸۹. المعارف (عنوان دیگر المعارف فی اصول الدین) (تلخیص دیگری از کتاب عین‌الیقین مؤلف بدون افزودن نوشته‌ای بر آن) / (عربی)
۹۰. معتصم الشیعة فی احکام الشرع (کتابی فقهی استدلالی مقتبس از آیات و روایات ائمه معصومین علیهم‌السلام) / (عربی)
۹۱. معیار الساعات (رساله‌ای در شناخت اوقات خوب و بد با تکیه بر روایات اهل بیت علیهم‌السلام)
۹۲. مفاتیح الشرایع (رساله‌ای شامل تمام ابواب فقه) / (عربی)
۹۳. مفتاح الخیر (رساله‌ای در فضیلت نماز و اقسام، شرایط و اوقات آن) / (فارسی)
۹۴. منتخب الاوراد (گزیده‌ای از رساله خلاصه الاذکار مؤلف) / (عربی)
۹۵. منتخب دیوان شمس (منتخب ۳۰۰۰ بیت از دیوان شمس) / (فارسی)
۹۶. منتخب رسائل اخوان الصفا (عربی)
۹۷. منتخب فتوحات المکیه (منتخبی از فصول فتوحات ابن عربی) / (عربی)
۹۸. منتخب مثنوی (عنوان دیگر: سراج السالکین) (منتخبی از مثنوی مولوی) / (فارسی)
۹۹. المنتخب الصغیر (منتخبی از گلزار قدس مؤلف) / (فارسی)
۱۰۰. المنتخب الکبیر (منتخبی گسترده از گلزار قدس)
۱۰۱. منتخب مکاتیب قطب‌الدین محیی (فارسی)

۱۰۲. منشآت (نامه‌های فیض به اشخاص و پاسخ آن‌ها که در شناخت نحوه تفکر و حالات فیض کاشانی مفید است.) / (فارسی - عربی)
۱۰۳. منهاج النجاة (رساله‌ای مختصر در اصول دین و اقسام طاعات) / (عربی)
۱۰۴. میزان القيامة (مباحث مختصری درباره چگونگی سنجش اعمال در روز قیامت) / (عربی)
۱۰۵. النخبة (عناوین دیگر: النخبة الوجيزة، النخبة المحسنة) / (عربی)
۱۰۶. النخبة الصغرى (رساله‌ای در بیان احکام فقهی طهارت، صوم و صلات) / (عربی)
۱۰۷. ندبة العارف (مثنوی از فیض)
۱۰۸. ندبة المستعيب (مثنوی از فیض)
۱۰۹. نقد اصول الفقهية (نگاشته شده در دوران جوانی ملا محسن در باب خلاصه‌ای از علم اصول) / (عربی)
۱۱۰. النوادر (عنوان در: الدرر الاخبار) (اخبار و احادیث نادر شیعی و غیر منقول در کتب چهارگانه شیعیان) / (عربی)
۱۱۱. (جميع احادیث کتب چهارگانه سیان و شرح و تفصیل و بیان مشکلات آن‌ها) / (عربی)
۱۱۲. وسیلة الابتهاال (مثنوی از فیض)
۱۱۳. وصف الخیل (رساله‌ای مختصر در شناخت و علاقه‌ها با اسب، منقول از انمه معصومین علیه السلام به فرمان شاه عباس ثانی) / (فارسی)

رساله الکلمات المکتونه

رساله الکلمات المکتونه در بردارنده یک صد کلمه در معارف اعتقادی و اخلاقی با دیدگاهی حکمی و عرفانی است و در آن احادیثی از انمه معصومین نقل شده است که در نظر برخی از اهل حدیث، در کتب حدیث شیعیان وجود ندارند. این رساله در سال ۱۰۵۷ ق و در حدود چهار هزار و چهارصد بیت نگاشته شده که مؤلف، تلخیصی از آن را با نام الکلمات المخزونة آورده شده است. زبان تألیفی این رساله فارسی و عربی است و در

آن به مباحثی همچون هستی مطلق، اسماء و صفات حق تعالی، اعیان ثابته و چگونگی علم خداوند، کیفیت خلق عالم، نفس آدمی، انسان کامل و دیگر مسائل حکمت اسلامی پرداخته شده است. فیض کاشانی در این رساله با غایت جمع بین فلسفه و دیانت به مسائل فوق پرداخته است و لزوماً به دنبال حل مسائل فلسفی نبوده است. راهی که در فلسفه اسلامی از فارابی آغاز شد و تا خواجه نصیرالدین طوسی نیز ادامه یافت و در آخر توسط حکیم ملاصدراى شیرازی به کمال خود رسید. از اینجاست که راه فیض در این رساله را می توان جزا از راه دیگر اهل حدیث دانست؛ زیرا او «با تقویض امور به خداوند ذوالجلال و پیروی سریع، راه تعمق در اسرار قرآن و احادیث معصومین (علیهم السلام) را پیش گرفته است. فهم اسرار قرآن و احادیث معصومین (علیهم السلام) بدون نظر عمیق و توجه دقیق امکان پذیر نیست. نظر عمیق و توجه دقیق نیز بدون تمرین عقلانی و آمادگی فکری برای اشخاص حاصل نمی گردد.»^۱

پس از پایان تفسیر کتاب کلمات فیض کاشانی با طاهر عریان و چاپ آن تحت عنوان «کلمات طاهر»، از اواخر سال ۱۳۹۵ سلسله جلسات شرح «کلمات مکنونه» اثر ملا محسن فیض کاشانی در محضر استاد ابراهیمی دینانی آغاز گردید و پس از طی حدود یک سال به پایان رسید. جلد اول مجموعه حاضر، شامل نگاه کلیه اول این کتاب که از صبغه فلسفی بیشتری نسبت به نیمه دوم کتاب برخوردار است، می باشد که تسلط استاد معظم غلامحسین ابراهیمی دینانی در حوزه فلسفه و کلام اسلامی در این چنین زبان فصیح و شیوای ایشان، موجب رمزگشایی و شناخت دوباره ای از این کلمات مکنون و اندیشه های ملا محسن فیض کاشانی گردیده است.

در پایان لازم است مراتب تشکر و قدردانی خود را از آقایان: پویان پروین اردبیلی، حجت الاسلام حمید وحیدی، سیروس مسرورنیا، طاهای اسماعیلی، رضا آتشی، علی قدسی پور، هزیر زند، حجت الاسلام علی نیکزاد، علیرضا حبیبی، دکتر حسن آقاجانی،

۱. غلامحسین ابراهیمی دینانی، ماجرای فکر فلسفی در جهان اسلام، ج ۲، تهران: طرح نو، ۱۳۸۹، ص ۳۵۷.

دکتر مسعود دهش، دکتر محمدجواد ادبی، حامد اعلانیان و احسان ابراهیمی دینانی که با حضورشان به غنای علمی و معنوی این محافل افزودند، ابراز نمائیم. امید است که این اثر فتح بابی برای کسب شناخت و ورود به زوایای باطن دین و معرفت به انمه معصومین (علیهم السلام) گردد.

انتشارات نور سخن

مهرماه ۱۳۹۷

www.ketab.ir